

Datum
2025-04-22

Yttrande
Dnr U2025/00711

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
u.uh.delning@regeringskansliet.se

Yttrande U2025/00711

Svar på Utbildningsdepartementet promemoria - Avveckling av studiestartsstödet

Bakgrund

Utbildningsdepartementet har utarbetat promemoria i vilken det föreslås att lagen (2017:527) om studiestartsstöd upphävs. Kalmar kommun har inbjudits att lämna synpunkter på remissen.

I promemorian framgår att då studiestartsstödet i stor utsträckning går till fel målgrupp har regeringen i budgetpropositionen för 2025 gjort bedömningen att studiestartsstödet bör avvecklas. Regeringen anser i propositionen att det är angeläget att stödet fasas ut och förslår därför att medlen minskas redan för 2025 och att stödet ska vara helt avvecklat till den 1 januari 2026. Till följd av upphävandet föreslås det också följdändringar i socialförsäkringsbalken, inkomstskattelagen, studiestödslagen och lag om omställningsstöd och arbetslöshetsförsäkring.

Syftet med studiestartsstödet som infördes 2017 är att öka rekryteringen till studier bland personer med kort utbildning och stort utbildningsbehov för att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. När stödet infördes uttalade regeringen att en person som har en gymnasieexamen endast i undantagsfall bör komma ifråga för stödet och att stöd inte bör kunna lämnas till en person som har utbildning på eftergymnasial nivå.

I promemorian anges att man i Riksrevisionens granskningsrapport 2024 analyserade 10 500 individer som tagit emot stöd under perioden 2017-2022. Omkring hälften av dem hade en färdigställd gymnasieutbildning sedan tidigare och närmare 30 procent hade dessutom en eftergymnasial utbildning. Promemorian konstaterar att studiestartsstödet i stor utsträckning gick till fel målgrupp vilket innebär att det sker omfattande felaktiga utbetalningar av stödet.

Lagen och dess tillämpning i Kalmar Kommun

Enligt lagen (2017:527) om studiestartstöd anges i 2 § att stödet är ett verktyg som kommunerna kan välja att använda inom ramen för sitt ansvar enligt 20 kap. 10 och 17 §§ skollagen att rekrytera personer till studier. Kommuner som väljer att använda studiestartsstödet ska uppmana personer i hemkommunen, som kommunen anser antas höra till målgruppen för stödet och som kommunen bedömer är prioriterade, att ansöka om stöd. En sådan ansökan ska den sökande lämna in till kommunen. Kommunen ska vid prövning bedöma om den sökande tillhör målgruppen för stödet eller ej. Om kommunen bedömer att den sökande uppfyller villkoren ska kommunen överlämna sitt beslut tillsammans med den sökandes ansökan till Centrala studiestödsnämnden, CSN. Kommunernas rekryteringsarbete ska ske i samverkan med Arbetsförmedlingen.

I Kalmar kommun handläggs ansökningar om studiestartstöd på Axel Weüdelsskolan och Kunskapsnavet. Inför upprättande av yttrandet har kontakt tagits med studie- och yrkesvägledare på Axel Weüdelsskolan, rektor för Kunskapsnavet samt enhetschef för försörjningsstödet. Kommunens totala tilldelning av medel för 2025 är 2 245 000 kr. Hittills har ansökningar inlämnats till CSN för 1 867 000 kr. För 2024 fick kommunen 2 915 000 kr. Det finns en upprättad överenskommelse med Arbetsförmedlingen och Axel Weüdelsskolan och Kunskapsnavet följer noga riktlinjerna i lagen om studiestartstödet vad gäller målgrupp och föreslår inte studiestartstöd för elever som har examen på gymnasienivå eller som genomgått eftergymnasiala studier. I de fallen hänvisas individer att söka studiemedel via CSN. De tilldelade medlen för studiestartstödet som gått till kommunen under åren har använts upp då det finns många individer med låg utbildningsnivå.

Promemorians konsekvensbeskrivningar

I promemorian finns resonemang om konsekvenser av stödets upphörande. Under 2024 var det ca 4 300 personer som studerade med studiestartstöd. Studiestartstöd lämnas av staten i den mån det finns tillgång på medel och det har årligen funnits 400 miljoner kronor avsatta för ändamålet. Utifrån budgetpropositionen har medlen minskats till 300 miljoner kronor för 2025 och planen är att stödet ska vara helt avvecklat till den 1 januari 2026.

Att stödet avvecklas innebär en besparing för staten. Vissa studerande som idag tillhör målgruppen kommer dock att studera med ordinarie studiemedel eller med bibehållet aktivitetsstöd. Detta innebär vissa ökade kostnader för staten men dess dynamiska effekter kan, enligt promemorian, hanteras inom befintliga ramar. Arbetsförmedlingen ska fortsatt arbeta med att stödja målgruppen för studiestartstödet, d.v.s. kortutbildade arbetslösa som har ett stort utbildningsbehov för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden.

När studiestartstödet tas bort kan det samtidigt innebära att studerande i högre utsträckning än tidigare ges möjlighet att studera med aktivitetsstöd, förutsatt att Arbetsförmedlingen bedömer att utbildningen krävs för att öka den arbetssökandes chanser att få ett arbete. Nivåerna avseende aktivitetsstöd nämns inte i promemorian men är ca 500 kr/dag för den som uppfyller

villkoren för a-kassa och ca 200 kr/dag för den som inte uppfyller kraven för a-kassa.

Konsekvenser för enskilda som beskrivs i promemorian är att studiemedel istället blir den huvudsakliga studiefinansieringskällan för vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå. Studiemedlen (studiebidrag och studielån) uppgår till 14 625 kronor per studiemånad under 2025 medan studiestartstödet uppgår till 12 103 kronor. Studiemedlen har ett högre totalbelopp jämfört med vad studiestartstödet kan erbjuda men medför dock att skuldsättningen kan öka för målgruppen. Genom det s.k. högre bidraget inom studiemedelssystemet bedöms skuldsättningen kunna hållas nere för studier på lägre nivåer. Målgruppen för studiestartstödet kommer också att ha möjligheter att studera med bibehållet aktivitetsstöd. Studier med bibehållet aktivitetsstöd anges ge incitament för arbetssökande som står långt ifrån arbetsmarknaden att studera inom det reguljära utbildningsväsendet för att på så sätt förbättra chanser att få arbete.

Sammantaget bedöms i promemorian inte ett borttagande av studiestartstödet medföra några större konsekvenser för enskilda då redan befintliga studiefinansieringsmöjligheter inom studiemedelssystemet och aktivitetsstödet bör vara tillräckliga för målgruppen. I promemorian nämns inte att det s.k. högre bidraget i studiemedlet utgör en i förväg bestämd summa hos CSN som kan ta slut under året.

I promemorian beskrivs också konsekvenser för kommuner. Borttagande av stödet medför en minskad administration av ansökningar samtidigt kan behov av information och vägledning till målgrupper öka när det gäller andra studiefinansieringsformer. Kommunernas ansvar när det gäller det rekryterande arbetet finns kvar och kommuner ska aktivt verka för att nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta på utbildning på grundläggande nivå eller i anpassad utbildning på grundläggande nivå och för att motivera dem att delta i sådan utbildning. Kommunens kostnader för försörjningsstöd kan enligt promemorian komma att påverkas. När stödet infördes gjordes bedömningen att det kunde leda till att behovet av ekonomiskt bistånd minskade. Statens ersättning till kommunerna minskades dock inte med motsvarande beräknad kostnadsbesparing. Sammanfattningsvis bedöms ett borttagande av stödet inte medföra att den kommunala finansieringsprincipen blir tillämplig.

Slutligen anges konsekvenser för jämställdheten i promemorian. Under 2024 var 73 procent av de studerande kvinnor och 27 procent var män. Förslaget bedöms inte påverka jämställdheten då både kvinnor och män kommer att ha fortsatt möjlighet att studera på grundläggande och gymnasial nivå genom studiemedelssystemet och aktivitetsstöd.

Konsekvenser utifrån Kalmar kommuns perspektiv

Axel Weüdelskolan och Kunskapsnavet ser studiestartstödet som positivt och jobbar aktivt för att så många som möjligt ska nyttja stödet. Stödet kan ges för studier på 100, 75 respektive 50 procent. Många elever befinner sig på en låg

nivå kunskapsmässigt och studiestartstödet medför att tröskeln till att fortsätta eller påbörja vägen mot en gymnasieexamen blir lägre än om individen hänvisas till försörjning via studiemedel. Många behöver ”hitta sig själva i rollen som student” innan en plan för studier på längre sikt är möjlig att göra. Det finns risker för misslyckande hos individer av olika skäl vilket kan leda till konsekvenser för fortsatt studiefinansiering. Att ta lån och skuldsätta sig kan också vara en faktor som gör att elever inte väljer att studera vidare. Därför fungerar studiestartstödet bättre än studiemedel för studier på denna grundläggande nivå. Det högre bidraget i studiemedelssystemet som kan ta slut under året är en faktor som gör att det blir svårt att planera sin studiefinansiering.

Inom försörjningsstödet går det inte att få fram statistik avseende hur många som studerar med studiestartstöd utan det är totalbeloppet från CSN som socialtjänsten ser. Kalmar följer inte den nationella trenden med minskat antal hushåll som är aktuella för försörjningsstöd utan ser istället en ökning. Vad gäller trenden att hushåll är kvar över längre tid i försörjningsstödet så överensstämmer Kalmar med trenden på nationell nivå. Arbetslösheten i Kalmar kommun var i februari 7,1 procent. För utrikesfödda män var siffran 15,8 procent och för utrikesfödda kvinnor 19,8 procent. Studiestartstödet är till stor del aktuellt för utrikesfödda personer.

Utifrån promemorians resonemang om påverkan på försörjningsstödet framgår att man på nationell nivå ser att avveckling av studiestartstödet kommer att medföra en ökning av försörjningsstödet. Avvecklingen i kombination med lågkonjunktur och socialtjänstens redan tuffa ekonomiska situation gör att kommunens kostnader för försörjningsstödsområdet kommer att öka. Promemorians konsekvensbeskrivning av påverkan på kommunernas försörjningsstöd bedöms inte vara tillräckligt analyserad. Det nämns inte att nivån för aktivitetsersättningen är avsevärt lägre än nivån för studiestartstödet för de som inte uppfyller villkoren för a-kassa. Någon koppling görs heller inte till den aktivitetsplikt som är förestående för kommunerna att hantera där kompetenshöjning i form av studier kan vara en lämplig väg för vissa individer.

Enligt promemorian har en avsevärt högre andel kvinnor än män kommit i fråga för stödet och det är en viktig iakttagelse utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Kalmar kommun ser att det finns betydande risker att studiemotivationen hos individer som står långt ifrån arbetsmarknaden sänks om lån till studier behövs i högre grad för att klara försörjningen. Promemorians konsekvensbeskrivning avseende jämställdhet och påverkan på individer bedöms inte vara tillräckligt analyserad. I vissa kulturella sammanhang ses ränta på lån som oetiskt.

Slutsats

De ursprungliga intentionerna med lagen om studiestartstöd är mycket goda och Kalmar kommun förordar att ta ett krafttag och reglera lagefterlevnaden som ett första steg och inte välja att gå direkt mot avveckling av stödet. I Kalmar kommun följer vi regelverket på ett korrekt sätt. Riksrevisionen rekommenderade inte avveckling i sin översyn 2024 utan pekade istället på brister i bl.a. Arbetsförmedlingens samverkan med kommunerna och

utbildningsanordnare samt brister i uppföljning.

En avveckling av stödet riskerar att leda till att färre individer med kort utbildningsbakgrund väljer att studera. Då kvinnor är överrepresenterade idag när det gäller att nyttja studiestartstödet blir detta också en viktig jämställdhetsfråga. Utifrån välfärds- och kompetensförsörjningsperspektiven behöver varje individs potential tas tillvara för att möjliggöra ett aktivt deltagande i samhällslivet där så många som möjligt arbetar och är självförsörjande.

En avveckling kommer att medföra att kostnaderna för försörjningsstödet ökar då aktivitetsersättningen är lägre än studiestartstödet. Fler individer kommer troligen att välja bort studier och i kombination med lågkonjunktur och hög arbetslöshet befaras ökningen av hushåll inom försörjningsstödet ytterligare öka. Kommunerna behöver kompenseras för denna kostnadsökning om inte andra delar av socialtjänstens verksamhet ska bli lidande. I närtid ser vi en övervältring av kostnader på kommunen, i och med den höjda egenavgiften för medicin, och med förslaget om avveckling av studiestartstödet ytterligare en till.